

ΤΑΣΟΣ ΚΑΛΟΥΤΣΑΣ

*Αλήθεια και βίωμα
στα διηγήματα της "Κάτω βόλτας"
του Ντίνου Χριστιανόπουλου*
Μελέτη

τα τραμάρια
Θεσσαλονίκη

την επιμελημένη σκευή του λόγου του, την εκφραστική επάρκεια των κειμένων. Ίσως αυτό που παρατηρεί ο Τάσος Κόρφης να συνοψίζει πολύ εύστοχα τα σχετικά με το θέμα' ότι δηλ. ο Χριστιανόπουλος τα καταφέρνει να μιλάει απλά, παρά την πολύχρονη κάποτε επεξεργασία των κειμένων του.

Να ξαναγυρίσουμε όμως στο πλαίσιο που διαμορφώνεται στην ψυχή του συγγραφέα, όταν προβάλλει έντονο πλέον το αίτημα της απογύμνωσης. Όπως μας πληροφορεί ο ίδιος, από την εποχή της σύνθεσης του «Ανυπεράσπιστου καημού» (1955 και μετά) κυριαρχεί στην ποίησή του το (ερωτικό) βίωμα (ενώ στην προηγούμενη συλλογή κυριαρχούσε το αίσθημα), που αναζητά μια έκφραση όσο γίνεται πιο ρεαλιστική, με κυρίαρχα χαρακτηριστικά τη δραματική ένταση και την επιμονή στην ερωτική του ιδιαιτερότητα. Καλό θα ήταν να κάνουμε εδώ μια διασάφηση σχετικά με τον όρο βίωμα. Όπως λέει ο Γ. Αράγης, το βίωμα αποτελεί το καθαυτό περιεχόμενο της λογοτεχνίας και δηλώνει προσωπικά γεγονότα που συνεπάγονται υπερβάσεις: περάσματα δηλ. από μια φάση του εαυτού μας σε μίαν άλλη. Σ' ένα λογοτεχνικό κείμενο οι όροι της υπέρβασης –ή των υπερβάσεων– μπορεί να φαίνονται καθαρά ή να λανθάνουν, εκείνο πάντως που μετράει είναι το δραστικό τους μέγεθος και η εκφραστική επάρκεια του έργου. Γεγονός είναι πως το βίωμα αποτελεί εντελώς προσωπική, μια στενά ατομική υπόθεση (ακόμα και η κοινή συμμετοχή στα ίδια περιστατικά δεν συνεπάγεται κοινά βιωματικά δεδομένα). Για να επανέλθουμε, το ξάνοιγμα του Χριστιανόπουλου στο εύφορο αυτό βιωματικό υπέδαφος απελευθερώνει και την αφηγηματική του τάση, που προσπαθώντας να αυτονομηθεί, παίρνει τη μορφή για την οποία μιλήσαμε ήδη. Η πηγή ωστόσο απ' όπου αρδεύονται την έμπνευση τόσο ο ποιητής όσο και ο

είτε χρησιμοποιεί προσωπεία, προβάλλει συνήθως μια «κατασκευασμένη υποκειμενικότητα». Εξάλλου, όπως ήδη είπαμε, είναι στη δικαιοδοσία του αναγνώστη να πειστεί ή όχι από τα αναπόδεικτα. Ίσως «οι περισσότεροι από εμάς έχουμε πολλές φωνές κλειδωμένες μέσα μας και ο συγγραφέας μπορεί ν' απελευθερώσει μία ή περισσότερες από αυτές κατά τη διαδικασία της σύνθεσης». Ποια απ' όλες θα τον αντιπροσώπευε κάθε φορά με τη μεγαλύτερη δυνατή πιστότητα;

Εδώ ωστόσο, ας μου επιτραπεί ν' αντιστρέψω το ερώτημα. Ποια απ' όλες τις «φωνές» που υπάρχουν μέσα του, επιλέγει, με συνειδητή επιμονή ν' απελευθερώσει ο Χριστιανόπουλος στα διηγήματα της «Κάτω βόλτας»; Είπαμε παραπάνω πως έχει ορισμένη ταυτότητα, αν και δεν αναφερόμασταν ακριβώς στο ίδιο πράγμα. Είναι η φωνή του η καθημερινή ή πρόκειται απλώς για φωνές δημιουργημένων χαρακτήρων; Νομίζω πως για τον εξασκημένο αναγνώστη (ας τον αντιδιαστείλουμε κι εμείς από τον απλοϊκό), δεν υπάρχει τέτοιο δίλημμα. Συμφωνώ με την άποψη του Γ. Αράγη πως το να θεωρούμε αυτοβιογραφικό το υλικό ενός λογοτεχνικού έργου σημαίνει στην πραγματικότητα ότι το υποθέτουμε τέτοιο. Ίσως μπορούμε ωστόσο μερικές φορές, όσο κι αν είναι επισφαλές, να διακρίνουμε ποια κείμενα υποβάλλουν «έντονη αίσθηση» και ποια «ψευδαίσθηση» ιστορικής αλήθειας. Ως αναγνώστες, λέει ο Τζ. Χώθορν, έχουμε το δικαίωμα να το κάνουμε, καθώς και να δεχτούμε το συσχετισμό μεταξύ λογοτεχνικού έργου και ζωής του συγγραφέα. Βέβαια, «τη μικροσκοπική υφή των εμπειριών του αποκλείεται να την ξέρουμε». Αλλά, νομίζω, το να «προβάλλουμε τις κειμενικές εμπειρίες στη ζωή των συγγραφέων» δεν είναι τόσο αυθαίρετο σε ορισμένες περιπτώσεις, ιδίως όταν οι συγγραφείς αυτοί μας έχουν

ση» αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι συμβιβάζεται υποχρεωτικά με το αίτημα της αναγωγής της σε κάτι άλλο. Εξαιτίας ίσως της επιφυλακτικότητάς του, και του φόβου μήπως ξεφύγει από την προσωπική του αλήθεια, διαβλέπει κινδύνους στο να μιλήσει για τους άλλους με κοινόχρηστες μεθόδους. Όπως εξομολογείται σ' ένα πολύ σημαντικό του σχόλιο για κάποιο ποίημα, που χρειάστηκε να το ξαναγράψει αφαιρώντας κάποιους στίχους, «όταν ο ποιητής μιλάει για τους άλλους (και όχι για τον εαυτό του) είναι προτιμότερο να βλέπει παρά να νομίζει... Μονάχα υποθέσεις θα μπορούσε να κάνει...». Για τον Χριστιανόπουλο, σε μια πρώτη φάση δεν υπάρχει αυτό που λένε η αγωνία για το τι γίνεται στην κοινωνία, γενικά και αόριστα. Όλα δοκιμάζονται πρώτα στο πετσί μας και σιγά σιγά μεταβολίζονται σε μια ευρύτερη προβληματική που αγκαλιάζει και την κοινωνία.

Αλήθεια, πώς μπορούν να «μεταβολίζονται» τα βιωματικά δεδομένα της ατομικής ύπαρξης και στους άλλους; Είναι κατ' αρχήν εφικτό; Δεδομένου μάλιστα ότι τον πυρήνα αυτού του καλλιτεχνικού έργου συνιστά η επίμονη και μακρόχρονη επεξεργασία ενός «ερωτισμού ανορθόδοξου», όπως παρατήρησε ένας κριτικός. Σ' αυτό το σημείο μεταφέρω ένα μικρό αλλά ενδιαφέρον απόσπασμα από μια σχετική μελέτη, που λέει: «αν το βιβλίο μου μαθαίνει αληθινά κατιτί, αν ο άλλος (ο συγγραφέας) είναι αληθινά ένας άλλος, πρέπει κάποια στιγμή να ξαφνιαζόμαστε, να χάνω τον προσανατολισμό μου, και να συναντιόμαστε, όχι πια στην ομοιότητά μας, αλλά στη διαφορά μας, κι αυτό συνυποθέτει μια μεταμόρφωση του εαυτού μου και του άλλου άλλωστε» (Μ. Μερλώ-Ποντύ, Το φάντασμα της καθαρής γλώσσας, Αθήνα 1982, βλ. βιβλίο Γ. Αράγη, Ζητήματα λογοτεχνικής κριτικής Β', σελ. 39). Για το ίδιο περίπου πράγμα έχει γράψει ο Χριστιανόπου-